

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУН, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИН БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИНҢ ОРГАНЫ

1952
ИЮНЬ
22

ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 121 (2551)
ӨРТӨЗ 20 КОП.

БО ХУНГУ СОЛУНДА:

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).
Областың колхозчу малчынары (1 арын).
ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: ВКП(б)-нин Бай-Тайга болгаш Барыш-Хемчик райкомнарының пленумнарының эрткени (2 арын).
И. В. Сталинның «Марксизм бол-

гаш дыл эртеминиң айтырылганы» деп жогаалы совет эртемниң чарыкчы күжү (2—3 арыннар).
Швеция Чазанга Совет Чазактың уурлангышы (2 арын).
Мурнакчы көдээ Советтерниң ажылының дуржулгазы (3 арын).
К. Панферов. — Электри-биле хой

кыргыч агрегатты багай ажылда-дып турар (3 арын).
В. Морев. — Делегейде болуп турар чоруктарның допчулазы (4 арын).
Хол бөмбүүнүң талазы-биле область маргалдазының түнелдери (4 арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).

Мурнакчыларның одуруунга четкеш, ниити көдүрлүүшкүнү чедип алылыңар

1952 жыл-агы чылының баштайгы чартынын түнелдери үндүреринге чедир каш-ла хонуктар артак. Бистиң улуг делгем Төрөөн чуртувустун социалистик үлөтүрүңүн болгаш көдээ ажил-агыйның ажил-ишчилери бүгү улустун социалистик чарыкчыга алган хүлээлгелериниң талазы-биле чыл чартынын баштайгы айларында кайгамчык эки көргүзүлгелерин чедип алганнар.

Бүгү улустун социалистик чарыкчыга кириштиришкен, бистиң чуртувустун дыка хөй фабрикалары болгаш заводтары, база өске-даа ажил-агый черлери чылдың бирги чартынын бүдүрүлгө программаның ажыр күүсеткеш, ам үшкү кварталдың бүдүрүлгө программаның күүседери дээш социалистик чарыктары калбартып турарлар.

Совет улус ам улуг өөрүшкүлүг байырлалдың бүдүзүндө туруп турар: Волга биле Доннуң суу катышкан, Волга-Доннуң суг оруунуң каналы ажытынары чоокшулаан. Коммунизмниң улуг тудугларының баштайгы ажытынарына чоокшулап турар дугайында солун мөдээлер совет кижилерини күш-ажылдың чаа-чаа көдүрлүүшкүннеринче эрес сорук кириген.

Бүгү совет улустун коммунизмни тургузары дээш демиселге кайгамчыктың чедишкенине бистиң областың ажил-ишчилери боттарының үлүг-хуузу салып, бедик көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турарлар.

Кызылдың мурнакчы бүдүрүлгелери чарты чылдың бүдүрүлгө программаның ажыр күүсеткеш, ам чылдың ийги чартынын бүдүрүлгө программаның күүседиринче кирипкенер. Кызылдың автомашиналар ротазының коллективи чартык чылдың программаның беш айлар ишинде тонна талазы-биле 129 хуу, тонна-километр талазы-биле 111 хуу күүсеткен. Кызылдың сапог мастерскаясы май айда бүдүрүлгө программаның ниити продукцияларын талазы-биле 101,3 хуу, барааның продукцияларын талазы-биле 120 хуу күүсеткеш, ам ийги чартык чылдың программаның күүседиринче шилчип кирген. Ол ышкаш «Тыза алдын» трестинде автотранспорт конторазы чартык чылдың программаның чедишкенин күүсеткен. Ол коллективте ажылдап турар чүс мунчу чолаачы эш Саранин эрткен 1951 чылда күрүнеге 29 муң рубль ары орулганы кириген болза, ол ам бо чылын ол көргүзүңүн бүдүн чартык катаптан хөй улгатырар дээш ажылдап турар.

Районнарың үлөтпүр комбинаттары, оон ишинде мурнакчы комбинаттар боттарының ажылын сөөлгү айларда база-ла экижиткенер. Чижээлээр, Шагаан-Арыгың үлөтпүр комбинаты май айның бүдүрүлгө программаның ниити түнелдерлиг күүсеткен: ниити продукцияларын бүдүрүп үндүрер планын 120 хуу, барааның продукцияларын бүдүрүп үндүрер планын 103 хуу күүсеткен. Сарыг-Септин, Туранның үлөтпүр комбинаттары база багай эвес ажылдап, улус ажил-агыйына херектиг продукцияларны чоңуң негелдизин өзүгаар бүдүрүп үндүрүп турар апарганнар.

Бистиң областың мурнакчы бүдүрүлгелери бедик көргүзүлгелерин чедип ал турда, олардан ыракта чылдып калып, партия болгаш чазактың берген даалгаларын улус ажил-агыйынын хүн-бүрүдө өзүп турар херекелдерин ыракта чедир хандырып шыдавайн турар бүдүрүлгелер база бар. Ындыларга,

Ийн дугаар чартык чылдың үлүүнүң хөмүр дажы
ТУЛА. «Красногвардейскуголь» трестиниң № 8 шахтазының коллективи ийн дугаар чартык чылдың үлүүнүң оттулар чүүлүн тып эгелзэн. Ол коллектив бүгү камгалла техниктиг көргүзүлгелерин ажыр күүседип, ийн дугаар чартык чылдың программаның трестиде бир-ле дугаар күүсеткен.
Шахтерларның ол чедишкенине-ри күш-ажылдың мурнакчы методтарын чөп ажылгаанын, социалистик чарышты калбартып чоруктанын түнелдизинде чедип алдынган. Ол шахтага июнь айда хөмүр

Кызылдың тууйбу заводу, автотранспорт конторазы болгаш алгы заводу хамааржып турар. Ол бүдүрүлгелер ай санында-ла бүдүрүлгө программаларын ыракта чедир күүсетпейн турарлар. Ол ышкаш чамдык районнарың үлөтпүр комбинаттары база ыракта четпес ажылдап турарлар. Маана чүнүңда мурнуңда Барыш-Хемчиктин, Чөөн-Хемчиктин үлөтпүр комбинаттары хамааржып турарлар.

Областың хүн-бүрүдө-ле өзүп олурар анык үлөтпүрүнүн мурнуңда ам дыка улуг сорулгалар тургустунган. Ол сорулга болза, мурнакчыларның одуруунга чедери болгаш үлөтпүр бүдүрүлгелериниң ажылының ниити көдүрлүүшкүнүн чедип алыры болуп турар. Ол сорулганы күүседирле бүдүрүлгө черлериниң удурткучтарының организакчы мергежил чүнүңда мурнуңда негетинип турар.

Бистиң областың ажилчы чоңнары 1952 чылда эш Сталинга чоруткан чагазынга алган социалистик хүлээлгелерин чедишкенин күүседир дээш күш-ажылдың кайгамчыкты көдүрлүүшкүнүн организактап, ол чагааны күүседиринге чаа-чаа бедиктен хүлээлгелерин неместир ап турар болгай. Ычангапш бүдүрүлгө черлери боттарының коллективтеринге социалистик чарышты улам-на калбартып, ону күш-ажылдың бүдүрүлгөүндө бедилериниң бүдүрүп продукцияларын шынары бедилериниң бүдүрүп продукцияларын бот-өртөн чигедириниң болгаш планы чүгө ийитини-биле эвес, улус ажил-агыйына херекелерин турар ассортиментлер аайы-биле күүседирин чедип алырының шылгараан методу болдулары бүдүрүлгелерде партия организацияларының болгаш ол черлериниң удурткучтарының тергин чугула сорулганы болур.

ВКП(б)-нин хоорай комитеди болгаш районнар комитеттери, база районнарың ажилчы чоңнарың депутаттар Совединиң күүсекчи комитеттери бүдүрүлгө черлериниң ажылына бедик көргүзүлгелерин чүгө бо чылдың баштайгы чартында бедик көргүзүлгелерин болдулар дээш эвес, бүдүрүлгө черлери боттарының ажылын доктаамал эки чорудуп, бүдүрүлгө программаның ай болгаш квартал санында чедишкенин күүседип турар кылдыр тургузары—1952 чылдың программаның күүседириниң чугула чүүлү болдулары ол дээрзин билгеш, бүдүрүлгелериниң ажылына доктаамал көдүрлүүшкүнү тургузар ужурулг.

Бүдүрүлгө черлери планы чүгө ниитизи-биле күүседир бистиң чугула сорулгаларымысты шийтирлээни ол эвес. Ындыгың төлээзинде бүдүрүлгө черлери продукцияларын планда көрдүнгөн ассортиментилер аайы-биле күүсеткен турар ужурулг, чүгө дээр, бистиң планымыста улус ажил-агыйының чугула херекелдери баш удур көрдүнгөн турар. Ол чугула сорулганы күүседирле партия болгаш совет организацияларын, бүдүрүлгө черлериниң удурткучлары боттарының ажылына шынгыны контрольду тургузары база негетинер.

ВКП(б)-нин хоорай комитеди болгаш районнарың партия комитеттери, райкукомнар бүдүрүлгө черлериниң ажылын удуртурда мурнакчыларның дуржулгаларын улам негетерип, оларның одуруунга деңежири дээш ажылды организактап, ниити көдүрлүүшкүнү чедип алырын кол сорулга болдулары негетинип турар.

Мурнакчы шахтаның дагжылары бүдүрүлгенин төлөвилдизиг бүдүрүлгөнүн шингээдип алыры дээш чаржып турар.
Шахтада бүгү ажилчынар каш дапкыр улгатырган нормалары ажыр күүседип турар.
Июнь айның үдүүнүң хөмүр дажы ол ышкаш «Скуратовуголь» трестиниң № 1 шахтазының коллективи тып турар. (СЭТА).

Совет Эвилелинде

Гидротудугжуларның күш-ажылчы тирилелгези

КУИБЫШЕВ. Эш И. В. Сталинга чоруткан чагазынга алган хүлээлгелерин күүседир дээш чарышты калбартышаан, Куйбышев ГЭС-тин тудугжулары ажылдык темпизин дүргөдөйп турарлар. Он талакы эриктиң районунуң соон дэрий барыш эриктиң району чартык чылдың планынын күүселдизин дооскан.

Волганың солагай талакы эриктиңе ажылдар хүн-бүрү калбарып турар. Механизаторлар адалкы шкелдүү чалынга доврак төгөр ажылды дооскаш үстүкү шлюзтун чалын кылын эгелзэннер.

Чер казарына алдарлык стаче-нович Василий Клементьевтиң элек-тринлиг экскаватору ажылдап турупкан. Чалга төгөр доврак сөөртүп турар боду чүгүн дүжүрер машиналарын Клементьев 4,5 кубометр доврак кирер хымшытыг экскаватору-биле үзүк-соксаал чокка чүдүрүп турар. Волгодончу Виктор Хлюстун удуртканы № 1001 эн күштүг эсмонар механисакчытын портун пароход турар черлериниң чалдаашкынын кылып кирипкен.

Плотиналар адаанда доврак казып үндүрүп турар болгаш оон-биле кады Волганың суун ол онгарже кирбес чал кылып турар № 319 болгаш 320 эсмонарларның командалары улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар. № 319 эсмонарлартын командазы дүн-хүнде 7 муң кубометр чедир довракты үндүр казып, нормазын ийн катап ажыр күүседип турар. (СЭТА).

Бүгү доменщиктер нормазын ажыр күүседип турар

НИЖНИЙ ТАГИЛ. Ново-Тагил заводунуң доменщиктери хүн-бүрү чүс-чүс тонна металлды плаивдан ажыр күүседип турар.
Июнь 16-да хамыкты муррай хөй шойну Василий Силаевтин үшкү пч-казы эзилдирген. Силаевтин үлүүде пландан ажыр эзилдирген 500 тонна аңап шой бар.

Домен цехиниң бүгү ажилчынары нормаларын ажыр күүседип турар. Ермашевчинин бригадазы чокка чаа печканың 0,67 кубометр хөмчээлинин бүрүзүндөн-не тонна шойну алган. Ол хүн чүгө пландан ажыр ол бригада демир оруктун 5 вагонунун ишти металлды чоруткан. (СЭТА).

Украин ССР. Херсонда Карл Маркс кудумчузуна чаа бажынар.

Украин ССР. Херсонда Карл Маркс кудумчузуна чаа бажынар. Чурру Ю. Лихутты. СЭТА-ның прессклишези

Москваның бүдүрүлгелериниң чаа чедишкенин

Үлөтпүрүнүң чүүл-бүрү адырларына ажылгаар чаа-чаа нарын станоктары, машиналарын, агрегаттары, дериг-херекселерин болгаш өске-даа чепсектерин Москваның бүдүрүлгө черлери ажылдап кылып эгелзэннер.

Тергин улуг күштүг токарь станоктары.

А. И. Ефремов аттыг «Красный пролетарий» завод чаа, тергин улуг күштүг токарь станоктарын—автоматтарын кылып эгелзэн. Ол станоктары подшипник үлөтпүрүн-ге ажылгаар автоматтыг шугумга урегелээр. Ол шугумуну станоктарының бирээзин белең кылдыр дооскан. Ам база ийн агрегатты эптеп турар.

Пассажирлер олурар чаа теплохрдатар.

«Москвич» деп хевириниң чаа, пассажирлер олурар комфорт абельдиг 8 теплохрдатары Волга-Доннуң судалар чорур каналына хергелээр-биле бүдүрүп турар.

Ам ол бүдүрүлгө чери чаа чагыны кылып турар. 300 аът күштүг пассажирлер олурар теплохрдатары база кылып турар. Оларны хөй хевирлиг суларга чорууруна хергелээр-биле бүдүрүп турар. (СЭТА).

Боду чорур порталдыг машина.

Тудуг материалдарының үлөтпүрүн-ге ажылгаар улуг күштүг машиналарын демирден кылып кезектерин «Подъемник» деп заводтун цехтеринде кылып эгелзэн. Боду чорур порталдыг машина деп адаар ол чаа машинаны кол конструктор Горич удуртулгазы-биле ол заводтун инженерлери чогадып кылган.

Ол машинаны башкарары бөдүүн болгаш бүдүрүкчүлүү база улуг болур. Ол машиналар болза, шуушкак шугумну өзүгаар ажылдаар. Ол машиналарны тускай черден башкарар болгаш демир рельстер-биле шимчээр болур. Баштайгы-ла мындыг машинаны июль айда доозуптар деп турар.
Автоматтыг шугум шил кылыгыларын бүдүрүп турар.
«Стекломашина» заводтун коллективи автоматтыг шугумну кылырын дооскан. Ол шугум болза, шилден аяк-сава аймаан боду кылар.
Ол шугум болза, дөрт нарын агрегаттардан тургустунган. Ол шугумнун минута санында-ла 60 саныг кылыгыларын бүдүрер машиназы болза, 14 муң саныг кезектерден тургустунган.

Ам Майна-оол ол чылгызын Шаңчы ындынын тайгазынче чайлагладып үндүргөн.
Чөөн-Хемчик районун «Октябрь» 30 чыл ою» көдээ ажил-агы эртелиң инекчизи Куулар Артыкпай 1952 чылдың эгезинден бээр колхозтун 47 улуг инектерин болгаш 18 молдургаларын кадарып келген. Мал ажылына сонургалдыг, эрес чүткүлдүг ажылы-биле эш Артыкпай ол 70 ажыг инек малды чагыс-даа когарал чок ажаап, кадарып турар. Бо чылын төрөөн 20 ажыг инектериниң бызааларын бүрүн доруктуруп турар. Ычангапш, ам оон хайгаарылында инек малдын саны 100 ашкан болгаш ол малды чайлаг одарыкче үндүргөн.

Волга-Доннуң шлюзтериниң автоматчыдылгазы

КРАСНОАРМЕЙСК. (Сталинград область). Волга-Дон кылында бир-ле дугаар № 4 шлюзке автоматтыг башкарылганы кылган. Оон башналарының бирээзинде хөй саны приборлардыг пультаны, мерээ лампаларын, телефон коммутаторларын болгаш микрофоннары тургускан. Пультаңың чанына чо-раан кижилер шлюзтун камерниче суг дамчыдылгазының галереяларында болгаш машина залларында чүнү кылып турарын көрүнчүкге чүве дег көрүп болур. Шлюзтээшкенин бүгү ажылдары автоматтыг башкарылганың дузазы-биле 31 муңта-ның дургузунда болуп турар.

Шлюзтун начальниги хем флордун техник-инженеризы В. Индюшкун бо чылын Ленинградка гидротехниканың инженериниң дипломун алган болгаш бөдүк эштери-биле кады Волга-Донче чедип келген. Институтка оон чангыс курска өөренип турган эжи Ф. Копрашев шлюзтун кол механиги болуп ажылдап турар. Волга-Доннуң хоочун тудугжу инженер-электрик П. Карпенко энергоцехти эргелекчилен турар. 40 хире кижилер шлюзтун нарын ажылдарын эргелеп турарлар. Олар шупту чагайжыдыр тутунган чаа суурда чурттап турарлар.

Хүн-бүрү эртенден кезеге чедир Волга-Дон аразының ховузуна пароходтарын болгаш теплохрдатарын алгызы динчальп турар. Шлюз дамчыштыр чинер удаа-лараазы-биле эрттип-ле турар. (СЭТА).

Хамааты ужар-чүүл—улуг тудугларга

АШХАБАД. Кажан Чөөн чүкзе имир дүжүп турда, Ашхабадтын кырынга Москвадан Кол Туркмен каналдыг тудугжуларынга баар чүк чедирген аар самолёт ужуп турар. Ол артык кезектерин экелгени ол. Москваның самолөдундан чүкту дүжүргенин соонда, ону ол-ла черинге база бир самолётка чүдүргеш каналче чедирип турар.

Бир шак эрткен дег болганда Ригадан болгаш Сталинградтан база ийн самолёт ужуп келир. Олар канал унунда турар метеостанцияларга приборларын болгаш дериг-херекселдерин экелерлер.
Бо чылдың беш айларының дургузунда хамааты ужар-чүүлүн самолөтттары 400 тонна язы-бүрү чүктерин улуг тудугга чедирген. (СЭТА).

Областың колхозчу малчынары

Чайгы оларда

Малды чайын эки сүүзүнүг өйтүг, суглуг серин чайлагларга семиртир чорук мал ажылын хөгжүдеринге улуг рольду болур.

Чаа-Хөл районуң Булуң-Терек суурда «Бурунгаар» көдээ ажил-агы артели бо чылын малды чайгы оларлаашкынын эки организактыг эрттирер дээш малчынарың хуралын кылып, тус-тус чайлагларга оларлаашкынын планын бадылаан. Колхоз июнь 10-га чедир 12 кезек черже 4059 баш малды чайлаглаткан. Малдын семиртилгезин, продуктулуун бедилери болгаш баш саны менди камгалаарын хандырып шыдаар дуржулгалыг кадарчыларын чоруткан. Эки өйтүг, суглуг оларларга 2—3 удаа көжүп тургаш малды семиртир дугайында малчынар боттарының аразына чарышты салганнар.

Планын күүсеткен

Чөөн-Хемчик районун Шемисумда «Большевик» көдээ ажил-агы артели хой кыргылдазын июнь 5-те дооскан болгаш күрүнеге дүк дужаарының планын 100 хуу күүсеткен.

Хой кыргылдазына 16 колхозчу херээженер ажылдаан. Олар кыска хуусааның ишинде хойнук дүгүн чидирг чок кыргып, ажал алыр дээш кончуг шалыккы ажылдааннар.

Колхозчу малчынарың чедишкенин

Барыш-Хемчик районун «Совет Тывааның 5 чыл ою» көдээ ажил-агы артелиниң малчынары ниитиниң малынын баш санын өстүрериниң үндезин — малды чаш төлүн камгалап, доруктурар талазы-биле эвээш эвес чедишкенин болуп турар.

Инекти эш Кенден бо чылын төрөөн 24 сарлыктын 24 бызаазын, эш Мээрэн-оол 30 инектин 30 бызаазын бүрүн камгалап ап, эки доруктуруп турар. Колхозтун хойжыларының ишинде эш Чалып 172 хойдан 174 хураганын, эш Намдыл 99 хойдан 101 хураганын, эш Норбу 165 өшкүден 168 анайын, эш Сөтүн 167 өшкүден 167 анайын менди камгалап ап, эъткүр, сүткүр, дүккүр кылдыр өстүрер дээш кызмаккэй ажылдап турарлар.

Улуг-Хем районун Эйлиг-Хем сумузунда Сталин аттыг колхозтун дуржулгалыг хойжузу эш Сандак 1949 чылдан бээр бодунга быжыг-лаан хой малынын чаш төлүн чагыс-даа чидирг чок камгалап ал келген. Ол 1949 чылда 116 хойлан 122 хураганын, 1950 чылда 149 хойдан 152 хураганын, 1951 чылда 190 хойдан 210 хураганын, 1952 чылда 146 хойдан 153 хураганын, чидирг чокка камгалап алган.

Серин чайлагларже малдарын үндүрүп турар

Чөөн-Хемчик районун Чыргакыда «Коммунизмче орук» көдээ ажил-агы артели ниитиниң малын өйтүг, суглуг серин чайлагларже одалдып үндүргөн.

Кадарчылар М. Ханды, Х. Очур олар Анык-Чыргакының бажыңга делгем ажыктарын серин чайлаглаанда 106 саар инекти, К. Кызылоол, Байыр-оол олар олче 130 чылгыны апарган. Кадарчы Хунай 140 саныг анык инектерин, Бопай, А. Херел олар 200 ажыг чылгыны Улуг-Чыргакының бажында апарган. Оон ынай колхозтун 2900 ажыг шээр малын ол чайлагларже үндүргөн.

Пландан ажыр дужаалга үрүмчүлөп турар

Барыш-Хемчик районун «Кызыл тараачын» колхозу (даргазы эш С. Сендажы) хой кыргылдазын июнь 5-те доозуп, ортумаа-биле хой бурзузунден 1 килограмм, а чамдык дүккүр улуг хойларга болгаш ирттерден 2,5 килограмм чедир дүк алган.
Колхоз 7252 килограмм арыг дүктү күрүнеге кирип, дүк дужаарының планын күүсеткеш, пландан дашкаар дүктү дужаалап турар. Колхоз инекти болгаш сарлыктын дүлөндү дүктөрүн база кырган.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Көдээ ажил-агый эртелиниң Уставын үрээрлер-биле кам-хайра чок демисежир

ВКП(б) Бай-Тайга райкомунун чоокта чаа болуп эрткен VIII пленумунга районун колхозтарында көдээ ажил-агый эртелиниң Уставын үрээр фактыларын дугайында ВКП(б) райкомунун болгаш райкүөскөмүн чоруткан хыналдазынын туннелиниң дугайын болгаш эш Сталинниң мурнунга алган хүлээгелерин күөсөдип турарынын дугайында Сталин аттыг, «Мурнакчы» колхозтарынң партия эге организацияларынын секретарларынын илет келдерин алган. Бирги айтыргы талазы-биле ВКП(б) райкомунун секретари эш Доржунун илеткелинден болгаш пленумга саналдардан районун колхозтарынын, чамдык албан черлеринин база чамдык кижилеринин талазында көдээ ажил-агый эртелиниң Уставын каржызы-биле үрээр турарынын дыка хей фактылары илерээн.

1951 чылда районун улус өөредилгезинин килдизи Сталин аттыг колхозка 14 муң, «Мурнакчы» колхозка 11 муң рубль өрөзин төлөп бербээн. Ол-ла чылын райпо «Победа» колхозка 2000 рубль өрөзин, «Заготживсырьё» конторызы Сталин аттыг колхозка 3000 рубль өрөзин төлөп бербээн. Чамдык кижилеринин талазында колхозтарынң нийти өнчү-хөрөнгезин оорлап, самчыгап турганынын фактылары база пленумга илерээн. Районун сан килдизинин эргелекчизи Сайнит «Тээли» колхозтуң 5 баш

шээр малын, мал эмнелгезинин уча-тогунун ажилдакчылары Назыты 2 хойну, Ламажап 1 хойну, Улуг-Карак 1 хойну музуунда ажыглааш, төлөп бербээннер. «Мурнакчы» колхоз-туң чыгычызы Седип колхозтуң бир безин халаска соп чиген. Ол колхоз-та мал фермазынын эргелекчизи турган Серен-Чимит колхозтуң 5 баш шээр малын бодунга ажыглаан болгаш сандыгылаан, колхозчу Мандит бир инекти чөпшээрел чокка соп чиген. Ол колхозтуң 1950—1951 чылдарда колхозчулардан болгаш өске кижилерден мал орнууга төлевар кылдыр алза чогуур малы 58 баш болуп турар. Чамдык кижилер колхозтуң тараа-зын оорлап ап, черин кара туралында ажыглап турганнар. 1951 чылда «Тинилеге» колхозтуң бригадир турган Шыдыраа баштаан 9 кижиле колхозтуң 3,3 га черин оорлап тараанын илереткеш, район прокуратору эш Чадамбага билдирген турбожуе, кандыг-даа хемчег албаан. ВЛКСМ райкомунун секретари турган Доклак ол колхозтуң черинге 1,5 га су-ланы чөпшээрел чок тарааш ажаап алган. Колхозка киргендерин киреринин дадырып, салган малын, үрөзинин хүлээп албайн турар фактылар районун кайгы-даа колхозтарында бар болуп турары илерээн. Колхозтарынң нийти өнчүзүнге халдап, көдээ ажил-агый эртелиниң

Узбекистаннын малярия болгаш медицина паразитологиязынын институтунун директору, профессор Л. М. Исаяев СССР-де малярияны болгаш маляриядан аарыч чорукту эвээр-жердинин аргаларын тыпкан дээш Сталинчы шаңналды ты-выскан. Чурукта: Л. М. Исаяев ажыл-дап олур. Чуруу А. Кузьменкоуу.

Чеди чыл школазын доосканнар

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Шагаан-Арыг тыва ортумак школа-зын чеди классчыларынын 7 класс доосканы-биле холбаштыр кежээзи июнь 7-де болган. Агаа өөреникчи-лер, оларнын ада-иелери, школанын башкылары болгаш районун удур-тур ажилдакчылары олуршкан. Ол школаның 7 класка баш чы-лын 29 кижие өөренип кыштаан болгаш олар шупту доозарынчыл шылгалдазын тударынга киришкен-нер. Оларнын аразында: Саая Бай-ыр, Эля Лопсан, Лида Сат, Илдиш болгаш өскелер-даа 7 класкы чүтлэ-эки болгаш кончук-эки демдектер-лик болган. 7 класс доосканнар-нын мурнундан өөреникчи Илдиш сөс ап чүве чугаалааш совет анык өскенге аас-кежиктиг чагаай амы-даралды берген большевик партия-га, совет чазакка болгаш эш Сталинга өөрүп четиргинин илере-дип чугаалаан. Ада-иелерин мур-нундан эш Лопсан чедиклассчыларга байыр чедирип чүве чугаалаан.

Оң сөөлүнде ВКП(б) райкомун-ун секретари эш Самба 7 класс доосканнарга байыр чедирбишаан, оларнын моон «сонгаар өөредилге-зинге улуг чедишикчилик болу-рун күзээн. Шагаан-Арыг ортумак школанын 7 класкы доосканнар келир өөредил-ге чылында 8 класка өөренир бол-гаш дээли школалар дооскуже өө-редилгезин үргүлчүлээрин шийт-тирлеп алганнар.

Х. ТЕМБИРЕЛ.

Швеция Чазанга Совет Чазактын удурланышы

Июнь 17-де СССР-нин Даштыкы Херектер Министри А. Я. Вышинский Швециянын элчини дээрги Сульсанны хүлээп алган болгаш анаа моон адаанда нотаны хүлээ-дип берген: «Совет Чазак Швециянын чазан-га моон адаанда чүүлдү медеглээр ужурулуг болган. Бо чылдын июнь 16-да эртеңги-нин 6 шакта Швециянын шериг са-моледу Ристи мугулдурда районга (Хиума ортулак) Совет Эвилелиниң кuruле кызыгаарын үрөп кирген. Швед самолёттуң совет девискээр-нин кырынга ухарын үргүлчүлөп турарынын ужурундан совет истре-

бительдериниң звенону швед самолёт-тен аэродромга хонары-биле олар-нын-биле кады чоруурун чангыс удаа эвес негэн. Кызыгаар үрөдөп кирген самолёт ол негелдеге ча-гыртпаан болгаш мурнунга баштап чоруп олурган совет самолётче боо-лаан. Мурнакчы совет истребитель хары боолаашкыны кылган соон-ла швед шериг самолёт далай та-лазынче чоруй барган.

Совет кызыгаарын швед шериг самолөдунун каржызы-биле үрээ-ниниң дугайында Совет чазак Шве-циянын чазанга удурланышыкы-нын медеглөп тур.

Элбек дүңүт дээш

Чөөн-Хемчик районун Хөндөргейде «Кызыл тараачын» көдээ ажил-агый эртелинде партия эге эрганизациязы 1952 чылдын часкы таргалтазынын үезинде коммуни-стерни часкы хову ажилдарынин харысалгалыг участоктарынга таарыштыр хуваап тургускан. Көдээ ажил-агый эртелинин бир-ги хову бригадында коммунистер О. Мөңге, С. Чувуртең, С. Дыйы, Х. Суктер-оол, М. Долгар-Сүрүн, В. Санчы, К. Доржу оларны быгы-лаан. Коммунистер В. Санчы, К. Доржу олар агитаторлар болуп ажылдап турар. Олар часкы та-рылга үезинде бригаданың кежигу-неринин ортузунга 17 удаа беседа-ларны чоруткан, агитхуудустарын 7 удаа үндүргөн. Лекция номчулгазын 3 удаа эрганизаастаан. Оон ангыда кино көргүзүлгезин 2 удаа, кон-церт көргүзүлгезин 2 удаа эргани-заастаан.

күөсөдип турарлар. Оон-биле кады, олар бригаданың кежигунеринин ортузунга партийжи агитация-мас-салыг ажилды база эки организа-стап, 19 беседаларын чоруткан бол-гаш агитхуудустарын 8 удаа үндүр-гөн. Лекция номчулгазы 2 удаа болган. Бригаданын хову турлаанга кино көргүлгезин бир удаа, концерт көргүлгезин 2 удаа эрганизаастаан. Бригаданың төвүнге көргүзүг сам-быразы үргүлчүлү ажылдап турган болгаш хүндүлөп самбыразынга хо-ву ажилынын стахановчулары, ша-лыпчыларын 4 удаа илередип чар-лаан.

Трактор бригадында агитация-массалыг ажилды К. Мамбетов, К. Кунзун олар хун-буруде эки чо-рудуп турганнар. Трактор брига-дазынын турлаанга кино, концерт көр-гүлгезин 2—2 удаа эрганизаастаан.

Часкы хову ажилынын үезинде партиянын агитация-массалыг бол-гаш организаакы ажилдарын эки тургустунганы колхозтуң часкы та-рылга планын районга мурнай доо-зарынга улуг ужуру-дузайлыг болган. Ам коммунистер хову бригады-нын ажил-ишчилеринин күжүн та-раанын чайгы ажаалгазын эки чору-дарынче эвилделеп чоруткан, элбек дүңүтче чеди алыр дээш ажылдап турарлар.

АГБАН-ШЫРАП, партия эге организаациянын секретари.

Мал фермазының чедишикин

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Нийтинин малынын баш санын өс-түрер, оң продуктулуун бедидер талазы-биле башкы Сталинга чорут-кан чагаазында алган хүлээгелери-нин Улуг-Хем районун Торгалыда «Свобода труда» колхозтуң инек мал фермазынын (эргелекчизи эш Шурогашев) малчынары алдар-лы-биле күөсөдип турар. Ол фермада 67 саар инектер бар, оларны 7 саанчыларга үлөп каан. Эрткен чылын 61 саар инектерден хүнде ортумаа-биле 190 литр сүт саап ап турган болза, ам ныча инектерден бир хүнде 325 литр сүт-тү саап ап турар.

Ферманың бызаа ажаакчызы эш Билинова бодунда турар 50 бызаа-ларны кончук эки ажаап, дорукту-рун турар. Бызаалар колдуунда шуптузун хүнде 600—700 грамм не-межиш турарлар. Ол бызааларнын аразында бир симменталь уксаа-лыг бызаа бар, ол бызаа бир хүнде 1 килограмма 400 грамм немежиш турар. Ол бызаа төртүңүнден бээр 3 ай болган, оң девизин ам 165 килограмма чедип турар. Мал фермазынын ажилычы кол-хозта партия организаациязы улуг иччээгейин салып турар.

О. КЕНДЕН.

ВКП(б) Барыын-Хемчик райкомунун пленуму

Чоокта чаа болган ВКП(б) Барыын-Хемчик райкомунун III плену-мунга районга часкы хову ажилда-рыннын эрткен болгаш чайгы үлө-партия организаацияларынын соул-галарын база көдээ ажил-агый эр-телиниң Уставын үрээр факты-ларын ууткаар хемчеглер дугайын чугаалашкан. Часкы тарылтаны район эрте эге-десе-даа, оон кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңгелге доозар хем-чеглерин район күөсеттезинин бир ду-гаар айтыргы талазы-биле илеткел-чи, райкүөскөм даргазы эш Чанзан-оол чугаалаан. Хөндөленде «Тиниле-ге», Шекпээрде «Совет Тываның 5 чыл ою» колхозтар часкы тарылтага багай белеткенин, үрөзинерин чет-ири-биле уруп албааны-биле тарыл-та планын күөсеттээр. Аксы-Бардыкта «Ленинчи орук» колхозтуң даргазы Дут-оол часкы тарылта үезинде арагаллап, хову ажилдарын сандарып турганы илерээн. Ол колхозта партия эге организаациязынын секретари эш Лопсан часкы хову ажилдарынын үезинде партиянын агитас-массалыг ажилын дендин сулардып, харын боду ховуда ажылдап турар колхоз-чуларын аразында безин кирип көр-бөөн. «Тинилеге» колхозта партия

эге организаациязынын секретари эш Бадакай колхоз бодурулгезин удуртурундан чайлап, часкы ажил-дарын үезин аалынга олуруп эрт-тирген. Колхоз бодурулгезин удуртурун-дан чайлап, хуу өнчүрү сүрүп, пар-тиянын болгаш күрүңениң салгыга чурумун үрээр турган буруулу-г кижилер-биле ВКП(б) райкомунун бюорозу этежики турганын пленум буруу шапкан. Көдээ ажил-агый эртелиниң Уста-вын үрээр турар фактыларын утук-каар хемчеглер дугайында ВКП(б) райкомунун секретари эш Совкин илеткел кылган. Районун чамдык колхозтарында болгаш албан черле-ринде көдээ ажил-агый эртелиниң Уставын үрээр турар фактылар ам-даа бар болуп турар чоруктар хы-налдадан илерээн. Барыын-Хемчик райпо «Комсомол 30 чыл ою» колхозка 11 муң рубль-дин, Кызыл-Мажалык МТС Вороши-лов аттыг колхозка 2300 рубльди, районун улус суду 250 рубльди колхозтарга үр үенин иштинде төлөп бербейн турар. «Комсомол 30 чыл ою» колхозтуң даргазы Мадыр-оол, партия эге организаациязынын секретари Тывыс көдээ ажил-агый эртелиниң Уставын

үрээр чорукка боттары безин кирип, колхозтуң үрөзинге белеткеп уруп каан таразын боттары ажыл-лап, чок кижилеринге «авансылап» берипкеннер. Тывыс боду колхозтуң 16 баш малын бодунга ажыглап ал-ганы илерээн. Шекпээрде «Красный пахарь» колхозта малдын үчөдүн сандаргай тургускан. 40 хире баш малды өлгөн деп санап турар, а шынында ол мал-дарнын өлгөн дугайында актызы чок.

Районун чамдык албан черлери колхозтарын машина-чепсезин халаска эдилеп, оң өртек-хөлезинин ой-шаанда төлөп бербейн турары пленумга илерээн. Колхозчу тургузуугун кол хойлу-зу—көдээ ажил-агый эртелиниң Сталинчы Уставын каржызы-биле үрээр турар чамдык колхозтар дар-галарына болгаш албан черлеринин удуртукчуларынга шынгы хары-салганы хүлээдиң, истелгени үргүлчү чорудуп турарын районун суд, про-куратура органнынга пленум шынгыны дааскан.

ВКП(б) райкомунун III пленуму чугаалашкан айтыргаларнын тала-зы-биле тодаргай доктаалды хүлээп алган.

И. В. Сталинның „Марксизм болгаш дыл эртемниң айтырыглары“ деп чогаалы совет эртемниң чаартыкчы күжү

1950 чылдын июнь 20-де И. В. Сталинның «Дыл эртеминде марксизм дугайында» деп чүүлүнчү пар-лалгага үнгенинде бээр ийи чыл болган. Оон соонда дыл эртемниң талазы-биле эш Сталинның бизжөн чүүлдерин «Марксизм болгаш дыл эртемниң айтырыглары» деп нийти ат-биле парлатынып үнген. 1950 чылдын майын 9-тан июль-дин 4-ке чедир «Правда» солунун арыннарында дыл эртемниң тала-зы-биле чорутуруп турган хостуг дискуссия ревюлосчу, мурнакчы эр-темирнин улуг корифейни Иосиф Виссарионович Сталинның чогаал-лары-биле шийтпирлетинип доозу-лган. Ол чогаалдар бистин дыл эр-теминистин чугула айтырыгларын чүткө көдүрүп үндүргөн эвес, харын дылдын төвүзүнчү болгаш теория-зынын айтырыгларынче бүгү совет хей-ниятинин болгаш эртемниң даш-тыкыда депчелгелиг ажилдакчылар-нын кичээгейин хаара туткан. Ол дискуссиялар болза, сонуур-галдыг чугула айтырыгларын боль-шевикчи шүтүмчүлөк болгаш бот-шүтүмчүлөгө үндөзүлгезин ажык-шының чугаалаашкынын арга-зы-биле шийтпирлеп тургаш мурна-кчы совет эртемни бүүрүлдиг дүргө-нин-биле бурунгаарладып, ол эрте-мини коммунизм тургузушкуну дээш демиселдин улуг сорулгаларына барган болур кылдыр тургузуп бо-лур деп чүвени херечилээ.

И. В. Сталинның «Марксизм бол-гаш дыл эртемниң айтырыглары» деп ажылы дыл эртемниге чаа үени бодулган. Н. Я. Маррнын болгаш академик И. И. Мещанинов, про-фессорлар Ф. Филан, С. П. Сердю-ков олар баштаан оң салтакчы-ларынның «дыл дугайында чаа теория» деп адаар теориянын тукулуга чедир чылча шапкан. Ол меге теория совет дыл эртемниге 25 чылдын дургузунда тергилдекчи байдалды эжелеп турган болгаш дыл эртемин дөгейленишкинге таварыштырып, бодунун соонга берге салгашкыны артырып каан. Дыл эртемниң талазы-биле биске херектиг өөредил-ге номнары болгаш программалар чок турган, совет дыл эртемин тур-гузуп, бурунгаар хөгжүдүп шыдаар мергежилди дыл эртемниң кал-дары колдуунда белеткенинчейн турган. «Марксизм болгаш дыл эртеми-нин айтырыглары» деп бодундү чо-гаалдарында И. В. Сталин совет дыл эртемни бут кырынга тургуза-рын болгаш оң дөгейленишкенин ден үндүрерин, оң калбак делем оруктап дүргөн хөгжүүтүн шийтпир-лээр үш кол сорулгаларын илдип үн-дүргөн: 1) дыл эртеминде аракетче-эки өсу-чурумун ууткаары; 2) Н. Я. Маррнын чазыгындан чайлаары; 3) дыл эртемниге марксизмин леп-тередары.

Дыл эртемниң дугайында сталин-чы өөредилгениң ужуру-дузайы дыл дугайында эртемге канчаар-даа аажок улуг болуп турар. Оон-биле кады, ол өөредил болза, диалекти-ки болгаш төөгү материализмин, эконо-мика, төөгү, эрге дугайында эр-темирни, база литература, архео-логия, этнография болгаш өске-даа эртемнири улам ийи сайырлар-дынга улуг ужуру-дузайы болуп, марксизмин-леничин эртемнирин өдүм чок эртинезинге чаа шыга-рылгы салышкын болган.

И. В. Сталиннын «Марксизм бол-гаш дыл эртемниң айтырыглары» деп ажылы маррчыларнын дыл эр-теминге марксизмин ажыглап бил-бесе чөгөңчиг чоруун, марксизмин түннелдеринге болгаш формулалар-ында оларнын принцип чок, мета-физички-талмудички байдалын сой-галап илереткен. Марр болгаш оон өөреникчилеринин марксизмин ха-жыдып, оңу чангыс черге таптап турар чүве кылдыр көрүп, нийтил-ди хөгжүлдө байдалы өскерилзе-даа чамдык түннелдер кажан-даа өскерилбесе кылдыр көрүп турган чоруун сталинчы өөредил бүгү тала-биле бүүрүлдип көргүскөн. Эш Сталинның демделгезини бол-за: «Эртем болур марксизм чангыс черге туруп шыдаас—ол хөгжүп, болбазырап турар. Марксизм бодун-ну хөгжүлдөзүңе чаа дуржулга-биле, чаа билгелер-биле байтыг-майн барып шыдаас,—мындыгын төлөзүңде, оң ангы-ангы форму-лалары болгаш түннелдерин үе-ша-гын эрткени-биле өскерилбейн бар-ып шыдаас, чаа төөгүлүг сорул-галарга дүжүгүп турар чаа-чаа фор-мулалар-биле, түннелдер-биле өске-

рилбейн барып шыдаас. Марксизм бүгү эпохаларга болгаш үелерге няывыла албан өскерилбес түннел-дерин болгаш формулаларын хүлээп көрбейн турар. Марксизм болза, кан-дыг-даа догматизмин дайзыны бол-ур» (И. В. Сталин, «Марксизм бол-гаш дыл эртемниң айтырыглары», арын 113—114). Дыл эртемниң дугайында сталин-чы өөредил болза, маррчыларнын дылдын хөгжүлдөзүңүн иштики дү-рүмнерин—грамматикалыг тургу-зуунун болгаш кол словарь фон-дузуун ужуру-дузайын кудуладып, язы-бүрү аргалар-биле кызып, дылдын дүрүмнерин солуурун оралдажып турганын чаа-шаап илер-еткен. Чижээ, Марр болгаш оон өөреникчилери боттарынын чогаа-дып алганы—эн эгезинде 12, 1934 чылдан бээр САЛ, БЕР, ПОН, РОЩ дээр дөрт элементтеринге үндөзүлгөзүң, дыл эртемниге бастини болгаш надстройканы бар кылдыр санап, оң солуурунун, база дылда ангылыг сүүзүн барынын дугайында палеонтологтуң анализ-биле де-легейде бүгү дылдарнын дөмейлеш-кер болурунун эгезин салып турган-нар. «Марксизм болгаш дыл эртемниң айтырыглары» деп ажилында эш Сталин болза, дөрт элементтерди маррчы, идеалистиг анализти кочу-лап көргөн. Сталинчы тодаргай-лаашкын өзүтаар алтырга: «...печка кырынга чыдып алгаш, уржукут дөрт элементтерин долгандыр ко-фе чөвүү-биле төлгөп олурарынче илдип турар» (И. В. Сталин, «Марк-сизм болгаш дыл эртемниң айты-рыглары», арын 69). Эш Сталин ол өөредилде эртеме меге формулаларын совет дыл эртемниге кирип турганынын дугайы-нын тодаргай илередиң турар. Эш Сталиннын чугаалааны болза, «Дыл эртемниге Н. Я. Марр дылды над-стройка дээр дугайында шын эвес, марксизмин эвес формулага киригеп болгаш бодун-даа будулдуруп ал-

ган, дыл эртемин-даа будулдурган» (ол-ла номунд 67-ги арында). Экономунг бастини, надстройканы болгаш надстройканын дылдын ылгалынын дугайында билдигир болгаш тодаргай сталинчы өөредил болза, төөгү материализминин бол-гаш өске-даа эртемнирин улам ийи хөгжүлдөзү болур. Эш Сталиннын өөредил турары болза, «Базис болза, нийтилелдин чогуур үе-чадазында хөгжүлдөзүң экономика тургузуу болур. Над-стройка—нийтилелдин политик, эрге, шажын, уран-чүүд, философия та-лазы-биле үзел-болгалары болгаш оларга тааржыр политик, эрге база өске-даа албан черлери-дир» (И. В. Сталин, «Марксизм болгаш дыл эр-теминин айтырыглары», арын 10). Ол эртем өзуу-биле тодаргай-лаашкыга үндөзүлгөзүң, эш Сталин болза, дылдан надстройканың улуг илгалдынын дугайын бүгү талазы-биле четчир бүүрүдешкини-биле көргүскөн. Ындыг ылгалдар дөрт болуп турар. Бирги ылгал: базис бүрүзү боду политик, эрге болгаш идеология та-лазы-биле надстройкалыг болур. Бастини өскерилер-биле болгаш ууткаатылары-биле кады надстрой-ка өскерилер болгаш ууткаатынар. Бектерин дургузунда нийтилелдин төөгүзүңүн болгаш бастистерин төв-гузунун бүгү чорудулгазында чаа базис төртүнүп тыптырга чаа над-стройка төртүнүп тыптыр, а ын-чаарга дыл болза, кандыг бир ба-зистин төртүнүп тыывылбайн турар. Чижээ, 34 чыл бурунгаар Россияга эрги капиталистиг базис ууткаатын-ган, оон ортунга чаа социалистиг базис тургустунган, оон-биле кады эрги над-стройка ууткаатынган, чаа надстрой-ка тургустунган. Ынчаарга орус дыл Октябрь революциянын мурнунда кандыг турганын шыкшан база шак-ла ынчаар хөвээр арттып калган. Орус дылга социалистиг ний-тилелдин хөгжүлдөзүң-биле холбаш-

тыр чаа өстөр немешкен, а эрус дылдын грамматиказы болгаш кол словарь фондузу ол-ла хөвээр артып калган. Ийги ылгал: надстройка бүүрү бодунуң төртүнүңгени болгаш хамаар-жып турары базисинин салым-чаа-нын дугайын хамаан чок көрүп шыдаас. Надстройка бастини хе-вирлетинип быжыгарыга иденкей-лик дузалап, анаа бараан болур. Надстройка болза, ангылыг нийти-лелге ангы талазы-биле характертиг болур. Дыл болза, кижилеринин ара-зында харылажыр чөпсө болгонда ангыларнын кайзынган-даа хамаан чок байдалын илеретпишаан, нийти-ледин бүгү ангыларынга бир дө-мей бараан болуп турар. Чангыс ол-ла дыл эрги өлүп басып турар тур-гузуга болгаш чаа эгелеп турар тур-гузуга бир дөмей бараан болуп тур-ар. Ынчаарга дыл бүгү улустун чөпсө болуп турар. Дыл болза, язы-бүрү аңгыларга бараан болуп турар будурулге чөп-сө шыкшан, база-ла ангыларын ыл-гал чогу биле бир дөмей хандырап. Ушкун ылгалы: надстройка болза, чангыс эпоханын, оңу тыывылдырган экономунг бастини бактаап турарын болгаш чоруп турарын эпоханын продуктузу болур. «Ын-чаарга дыл болза, ындыг эвес, харын дыла хей эпохаларын продуктузу болур болгаш ол үелерин дургузуун-да ол хевирлетинип, байлакшып, хөг-жүп, шеверлетинер» (База-ла ында, арын 17—18). Чижээ: А. С. Пушкинниң мөчөөн үезинден бээр 115 чылдар эрткен. Ол үениң дургузунда Россияга тур-ган феодалдыг тургузуну, тыывылган капиталистиг тургузуну ууткааш чаа социалистиг тургузуп тургус-туңган, а дыл болза, Пушкин-нин үезиндегиз шыкшан колдуунда-ла хөвээр арткан. Ол үениң дургузунда орус дылдын словарьлыг составы байлакшылды.

МУРНАКЧЫ КӨДЭЭ СОВЕТТЕРНИҢ АЖЫЛЫНЫҢ ДУРЖУЛГАЗЫ

Тес-Хем районун Берт-Даг суму Соведи

Берт-Даг суму Соведи бо чылдын бир дугаар кварталында бодунун ажылын сессиядан бадылаан план өзүгөрү чорудуп келген. Бир дугаар кварталдын дургузунда суму Соведи сессияларын 4 катап чыыдыр- гаш, аңаа Советтин ажылынын эң чутула айтырыгыларын чугалажып шийтирлээн. Хамаатыларнын нити хуралдарын 3 катап, суму активни- нин хуралдарын 4 катап эрттирген. Суму Совединин чанында тургускан доктаамал комиссиялар боттарынын ажылы идепкейлиг чорудуп турар. Советтин сессияларына эдериничи илеткелдерни үргүлчү кылып, бот- тарынын планын өзүгөрү хуралдар- ын үргүлчү чорудуп турар. Суму Совединин депутаттары боттарынын ажил-чорудулгазынын дугайында өтчөдүн сонгучтуларга үргүлчү кы- лып турар. Суму Совединин бир дугаар квар- талда 24 билдирешкинер, хому- далдар кирген, оларнын шунтузу шийтирлетинген. Мал ажылын сайырадырынын планы чыл планынга бодаарга күө- сетингени мындыг: мыйыстыг улут бода мал талазы-биле 97,39 хуу, чылгы мал талазы-биле 88,9 хуу, хойлар болгаш өшкүлөр талазы-биле 119 хуу болгаш төвө талазы-биле 92 хуу. Төрүтүнгөн чаш малды 100 хуу камгалап алган. Часкы тарылгага белеткелди 1952 чылдын апрель 1-де дооскан турган, бүгү чепсек-херексел септетинген, колхоз часкы тарылгага четчир түн- чүгү үзүрүнчиг турган. Сумуда бот-ооалга үндүрүүнүн күөсөлдөзи 100 хуу болган.

Тудуг материалдарын белеткээр- ини чыл планын сумуда колхоз 45,2 хуу кылдыр күөседип алган, план өзүгөрү 2100 кубометр материал белеткээр тургаш белеткеп алганы 950 кубометр, сөөртүп алганы 883 кубо- метр, 78 кижни составтыг бир тудуг бригадазы доктаамал ажиллап тур- ар.

1951—1952 өөредилге чылдарын- да бүгү школа назылыг уругларны өөредилгеге хаара туткан. Школа- нын чаа 1952—1953 өөредилге чы- лынга белеткелдин кончуг эки чору- дуп турар.

Чурттакчы чоңун ортузунда би- жикти билбес болгаш багай билдр чорукту узуткаар ажилды үргүлчү чорудуп турар. Бирик бөлгүмнерин- де 108 кижни өөренип турар. Сумуда фельдшер-акушер пункту- зу эки ажилдап турар, чурттакчы чоңга эмчинин чогуур дузаламчы- нын көргүзүп турар. Эмнелге ажил- дакчылары 38 беседаны чоруткан, аңаа 410 кижни олурүшкан, эмнелге пунктузу оттулар ыяш белеткелди эки чорудуп турар.

Чурттакчы чоңун ортузунга куль- тура-массалыг ажилды чорудуп тур- ар, сумунун клубунга 11 катап лек- циялар болгаш беседалар чоруткан, аңаа 641 кижни олурүшкан, 4 бөлгүм- нер тургускан, бот-тыынгыр уран- чүүл бөлгүмүнүн күжү-биле чурт- такчы чоңга 8 концерттер көргүскен. Бараан саарылгазынын планы 109 хуу күөсетинген болгаш өлкү белет- келдиниң планы чедишкенин күө- сетинген.

Кызылдың башкы училищезинде

Кызылдың башкы училищези өөредилге чылын чедишкенин-биле дооскан. Ам училищеле доозарынын болгаш дараазынын курстарынче шийтиренин экзаменнери июньнун 9-тан эгедээн болгаш 30-ге чедир үргүлчүлээр. Бо хуусаанын ишинде башкылар болгаш студенти- лер боттарынын ажылын түнчөн көөрлер. Баштайгы хүннерде экза- меннерин түнчел өөрүнчүг болган. Тус-тус курстар орус дылдың бижи- мел ажилдарын күөстөктөлзөн. Бирги «Б» курстун 20 студентлеринден 4 кижни «Б»-ке, 18-кижни «А»-ке бижзэн, а чүгдө 3 кижни «Б» демдекти бол- ган. Оон аңгыда «В» курстун сту- дентилери орус дылдын бижимел болгаш аас шылгалдаларын туткаш, нитизи-биле чүгээр эки түнчелдиг болган. Ол курстардан С. Крылов, Т. Делгер-оол, Т. Салчак, Д. Чамзы олар ажылын тергин эки күөсет- кенер. Ийги болгаш үшкү курстар- га төрөн дылдын, төөгүнүн экзамен- нери эрткен болгаш чангыс-даа ба- гай чок болган. Бо чылын доозуп үнер дөрткү-курсчулар доозарынын күрүнэ экзаменнерин дужаап эге-

лээннер. Оларга орус болгаш төрөн дылдарнын бижимел ажилдары, дарвинизмин үндэзинеринге аас шылгалдазы эрткен. Шынгыс катап- таашкынын ачызында тергин эки түнчелдерни көргүзүп, колдуу-ла эки болгаш тергин эки демдектерге дужаап турарлар. Багай демлек оларда чок. Ол курстан С. Делу- чан, Д. Николай, К. Оюн олар шы- лгаткан эртем бүрүзүнге чүгдө «А», «Б» демдектерни алгылаан.

Дөрткү-курсчулар арткан экза- меннери ол ышкаш чедишкенин дужаар дээш хамыктын күженинчи- нин белеткелди үргүлчүлөп тур- арлар. Коммунизмниң келир удеги тур- гузучулары — чаш салакчыларны коммунист моральга, арыг мөү- шүшүарга, совет патриотизмге кижиз- динип шыдаар, бүгү талазы-биле дески хөгжүлделиг башкылар болур дээш, студентилер боттарынын бүгү күжүн экзаменерге укладырып, чедишкенин түнчелдер дээш деми- сежип турарлар.

С. КУНГАА, А. ХЕРТЕК.

Чөөн-Хемчик районда «Кызыл тараачын» көдээ ажил-агыл ар- телинде эң эки малчын коммунист Куулар Лопсан нитинин мал- нынч продукттууун бедидеринин талазы-биле дыка чедишкени- нерин чедип алган.

1951 чылда ол 89 баш мыйыстыг бода мал кадарып тургаш, бир инекке-ле дүн-хүнде ортумаа-биле 1056 грамм күштү немештир семиртип турган.

Оң мал ажылынга ол чедишкенингерлиг болган чоруу артель кежигүннеринин үндүлелин алган. Чурукта: К. Лопсан бодунун кададында турар анык шарыжкы эргеледип турары. Чуруу А. Ермолаевтин.

Тудуг ажылынче ничезнгейни улгатырар

Улут-Хем районун Ийн-Тал су- муда Жданов аттыг көдээ ажил- агый артели бо чылын чуртталга- нынч 8 бажынарнын, культура ам- дыралдын 2 тудугларын болгаш 700 ажыг баш мал кирер 3 сангыг кажжааларны тудар, оон аңгыда та- раа кургалыр чер кылып болгаш 40 муң саман кылыгыларын чорудар ужурулгу.

Планда көрдүнгөн ол тудугларны чорударында 725 кубометр тудуг ыянын тайгада кезип белеткээ, оон иштинден 400 кубометр ыяшты орук дургаар, Кулузун, Чэнек-Аксы болгаш Барык-Хемнин Тоора-Сай- ыр ыянаар чер болганда сөөртүп каан. Оон арткан 325 кубометр ыяш Барык-Хемнин Тоора-Кат артында эзип иштинде чыгыпшаан.

Колхозтун төвүнде кандыг-даа тудуг чорбайн турар, тайгада тут- кан үш бажынарны бускаш апрель айда-ла Кулузун-Аксында сөөртүп эккелген болза-даа, ону ам- даа колхоз төвүнде чедирип ал- баан. Колхозта ону сөөртүр транс- порт чок бө дээрге, ында 80 ажыг ажил аттары болгаш 2 автома- шиналар бар. Ол машиналарнын бирээзи чолаачы чок деп чыла- гаан-биле ажилдавайн, аңаа турар, а бирээзин колхозтун иштики аар- саар чоруктарыга ажиллап турар болгаш эң ылангыс колхоз дарга- зы Т. Куктун район төвү-биле колхоз аразында хөлгезинге ажил- лаары-биле өйлежип турар.

Тудугта 60 ажыг колхозчулар ажилдаар ужурулгу турган болза, ам херек кырында ол ажилче чүгдө 25 колхозчуларын кирген, оларнын 15-жи Кулузун-Хем иштин- де машина оруу аштап турар. Кол- хоз төвүнде кандыг-даа тудуг ажил чорбайн турар хирезинде тайгада ыяш дилдирер ажилды база ор- ганизавайн турар, ыянганаш кол- хозта ыяш дилер ийн хирээлер ажиллатынмай турар.

Партия эге организациязы кол- хозта тудуг ажылынын дугайында колхоз даргазынын-даа, тудуг бри- гадиринин-даа илеткелдин мынчага чедир бюрога-даа, бүгү кежигүн- нер хуралынга-даа дыннап чугаа- лажып көрбээн. Ол болза, тудуг ажилында партия организациязы- нын удуртулузынын кошкан то- даргай көргүзүп турар.

Колхоз бо чылын дедир эгитпес 4 муң рубльдин, узун хуусаалыг 6 муң рубльдин чээлилерин алган. Ол чээлилерни тудугга чогуур өйүндө чөп ажыглар херек деп чу- вени колхоз баштаар чери ындыг-ла чугулага көрбей турар.

Колхозта тудуг ажылы шак ынд- ын байддалыг туруп турда район- нун көдээ болгаш колхоз тудуунун килдизинин эргелекчиз Тауснев, көдээ ажил-агыл килдизинин эрге- лекечи Брюханов олар кандыг-даа хемчеглер албайн турар.

Х. ТЕМБИРЕЛ.

Электри-биле хой кыргыыр агрегатты багай ажилдадып турар

Таңды районун «Кызыл парти- зан» колхозунун мал кажжазын хериминин иштинге колхозчула, хөлзөп, узун столдун чанынга чы- лып турганнар. Балтазында машина мал ажылынын механизаторлары электри-биле хой кыргыыр агрегатты канчаар тургузуп турарын ола- магадап көрүп турганнар. Агрега белен болган. Столдарга хойларны чытыргаш, кыргыкчылар ажилдай- ла бергеннер.

— Агрегат кыргыданы кайы кире- дүрген чорудар ирги? — деп колхозчулар аажок сонугуп турган Электри-биле кыргыданын чанынга бир колхозчу хол хачызы-биле бир хойну кыргы-ла берген. Ол ийнин аразында маргылдаа шалык- сын чоруп турган. Хачы-биле чүгдө бир хойну кыргып доозуп турда машина-биле бешти доозупкан.

Электри кыргылдазы чүгдө күш- ажилдын будурукчулуун 4—5 катап бейдир эвес, харын оон-биле калды ажилдын шынарнын экижидер, аңаа кыргылдага бодаарга хой бүрүзүн- ден 100-тен 300 грамм чедир-хөй дүк кыргып алып арганы берип турар. Хойну хол-биле кыргып тургаш кыргыкчы кижни бир хүнде 10—12 хойларны кыргып болгаш бир хойну 50-ден 60 минуталар дургу- зунда кыргып. Оон-биле калды кыргы- ыры шокарлыг, ыянганаш дүктүн шынарын база дыка кудуладып турар. Электри-биле кыргып тургаш бир хойну 10-дан 15 минутада кыргып, а кыргаан дүк 1-ден 1,5 сантиметр узун болур, ыянганаш дүктүн шынары база эки болур. Ындыг бедик шынарлыг дүктү күрүн- ге дужааганындан колхозтун акша-хөргөңи талазы-биле орулгазы 2С хуу чедир бедазы.

Ындыг болза-даа, ажилдын ынд- ыг байддалы чүгдө үш хонук үргү- чүлзөн. Ол хиреде-ле ол хүннерде агрегат чече бесин ажилдаваан, норма өзүгөрү 880 хойларны кыргы- ыр тургаш чүгдө 200 хойлар кыр-

ытынган. Хой фермазынын эргелекчизи эш Медведев хойларны кыргылдага белеткээ. Хойларнын дүктери элек- тринин, довурактыг, ол чорук агре- аттын ажылын бергедеткен болгаш продукцинын үнезин дыка чавыза- ып турар.

Оон сөөлүндө агрегат урели бер- си. Комиссия чыгып агрегатты релгенин чылдааганын илеред- гурда элзэн үе эрткен.

«Кызыл партизан» колхоз- тоду электростанциялыг. Ындыг бол- за-даа колхозтун удуртукулары ону ажилдадып, хой кыргып агре- атка электри тогу берип шыдаваан. Электри станциянын ажилдадып чадаан, 8 хонук дургузунда хой фер- мазынга кестүр чүүл болса, урелик агрегат болгаш оон чанында хол- зиле хой кыргып турар кезек кыр- ыкчылар. Оон түнчелдиге «Кызыл партизан» колхозка үш неделя дур- гузунда ажилдааш 3200 хойлардун чүгдө 1500-тү кыргаан, оларнын дөрт чүс алданын хол-биле кыргаан.

Электри агрегатты Сталин аттыг колхозка база-ла четкепейин манап турган. Ындыг болза-даа, аңаа багай чүвө баштайгы хүнде-не эгелзэн. Ол колхозка Балтазын ММС-тин механизаторлары 20 хонук дургузунда ажилдааш чүгдө 30 хой кыргааннар. ММС-тин ажил- дакчылары ажилын каян калбар- тырын колхозчулар манавайн, хол- биле кыргып кирипкен. 3800 хой- ларны кыргып ужурулгу. Ол ышкаш Калинин аттыг колхозтун колхозчу- лары агрегатты манап чадааш, ол кампанияны хол кыргылдазы-биле дооскан.

Балтазын ММС-тин дирекциязы, «Кызыл партизан» болгаш Сталин аттыг колхозтарынын баштаар черле- ри эрткен чылын оларнын дыка хөй хойлары кыргытынмай арткаш, улуг когаралга таварышканын бо чылын утупканнар-дыр. К. ПАНФЕРОВ.

АРТЕЛЬ УСТАВЫН САГЫЫ

Каа-Хем районун Ворошилов ат- тыг колхозунда (даргазы эш Кисе- лёв) көдээ ажил-агыл артелинин Уставын үрээр чорук уламчылаш- тынган турар. 1951 чылда артелинин баштаар чери колхозчуларнын ногаа тарылгазына бажы чанынын участ- токтарынын доктааткан нормадын- дан ажыг 5,5 га чери үзүп берген.

1951 чылда районун орук килди- зи, кижни эмнелгезинин чери колхоз- тун 30 га черинге сизен кезилдизин чоруткан, райкуөсүмнун аът ажаак- чызы Никитин колхозтун 3 га чери- нин сизенин хуузунда ажиллап кес- кен.

Эш Сорокина эргелекчилзэн инек мал фермазында колхозчуларнын хуузунда 20 санныг инектерин кол- хозтун нити малы-биле калды чан- ыс кажжаада тургузуп, колхозтун малынын чеми-биле чемгерип турар.

Фермада сүт саалдазынын үчөдүн кылбайн турар, сүттүн продукциязын өй-шаанда садып сайгар ажилды организаставаан. Дөрт-ле хонуктун иштинде 30 ажыг килограмм сметан чыгынган. Ыччаарга сүт продукция- зынын талазы-биле негелде херек- тел дүлү болуп турда-ла ону колхоз- тун складынга-даа дужаваан, орул- га киирери-биле садып сайгарбайн- даа турар.

Артелинин баштаар чери көдээ ажил-агыл продукциянын садып сай- гарганындан кирген акша орулганы күрүнө банкызынга дужаваайн, шын эвес чарыгдал турар.

Көдээ ажил-агыл артелинин Уста- ын хажыдар ындыг чоруктарын моон соңдар үндэзини-биле узут- каар херек. С. ЛЫСҚОВ.

биле немешкен, дыка хөй санныг эрг- гижирзэн сестер узуткатынган, ол ышкаш дыка хөй санныг сестеринин утка-шынары өскерилген болгаш дылдың грамматикалыг тургузуу экижэн.

Н. Я. Маррнын антимарксизм, идеализм өөредилин мөзүүн тодара- ттыпшаан, эш Сталин мынча деп бижзэн: «Нитилелдин будурукчу күштеринин хөгжүлдезинге делгем орукту бээр төлзөдө, эрги настраи- ка-биле болуп болур болган солур- даа апаар, ынаарга, нитилел амь- дыралынга анаарга болурбайн, нити- лелди сандарлардын айылынын тургуспайн, каш-ла чылдарнын дур- гузунда бар турар дылды чок кы- лып, оон орунунга чаа дылды канчал тургузар боор? Хоозун чугаалыглар- дан аңгыда кым ындыг сорулганы бодунга салыр боор?» (База-ла ында, арын 20—21).

Дөрткү ылгалы: Надстройка бүдү- рүлдө-биле экономнуг базисти дам- чыштыр чүгдө дөрт эвес холбажып турар. Ынчангаш, надстройка бүдү- рүлчү күштеринин хөгжүлдезинин денделдиге өскерилделери дораан болгаш шуут эвес, а базисте өскер- илделерини соонда тодаргайы-биле көргүзөр. «Ынчаарга, дыл болза, хары кижинин будурукчу ажил-чору- дулга-биле эвес, харын будурукчеден базисте чедир, базистен надстрой- кага чедир кижинин ажылынын бүгү талааларынга, оон өске-даа чүзүп- баазын бүгү ажил-чорудулгазы-биле шуут холбаалыг» (База-ла ында, арын 21—22).

Дыл болза, базисте болгаш өскер- илделерни манавайн, бүдүрүлдө- биле болган өскерилделери дораан-на, шуут илередип турар.

«Дыл болза, кижилерин харылза- жырынын чепээ, нитилелдин иш- тинге бодалдарны солтуруунун чеп-

сээ, бот-боттарын билчип, кижн-тө- рөлгетенин ажил-чорудулгалары- нын бүгү-ле адырларынга, тодара- дырга, бүдүрүлдөгө, экономнуг хар- ылзажышкынарга-даа, политика- га, культуруга болгаш хөй-нитинин амьдырал-чуртталгазынга-даа дем- катжышкынын ажылын тургузар арганы кижилерге бээрини чепээ кылдыр нитилелди хандырып тур- ар» деп эш И. В. Сталин чугаалап турар (База-ла ында, арын 75).

Моон ап көөрге, дылдын ажылы- нын хемчээли болза, надстройка- нынга денээр аажок калбак бол- гаш ызы-бүрү талаларыг болур- дур. Ынчангаш моон азданда сталнич түнчелди кылыры эргежок чугула:

а) марксисчи кижни дылды базис- ти надстройказы деп санап шыда- ыс;

б) дылды надстройка-биле холуш- туруп болза,—улуг чазыгы кылганы ол болур». (База-ла ында, арын 23).

Бо сталнич түнчелдер болза, марксизм-ленинизмдин теориянын байтыпшаан, совет эртемниң чар- тыкчы күжү болуп турар. Эртем болза, шаандакы аспектиде над- стройка болур дээр буруу билиш- кинерни эш Сталин бодунун дыл эртемнин дугайында ажилынга чылча-шаап тодараткан. Ынчаар би- лдр чорук болза, базистин болгаш надстройканын дугайында сталнич өөредилге удурланышкы болур.

Чижээлээрге, бойдус болгаш тех- ника эртемнери болза, надстройка- дан үндэзини-биле ылгалып турар. Бойдус талазы-биле эртем болза, чангыс эпоханын продуктуну эвес, а кижн-төрөлгетенин нитилелдин хөй-нитичи-экономнуг формация- ларынын уелеринде адакы чададан хээди чадага чедир хөгжүп турар

бойдуста дүрүм өзүгөрү чоруктар- нын дугайында эртем-билиглерин катыжышкыны болур.

Бойдус эртемниң хоойлулары дээрге, кижиниң угаан-медерелинде амьдырал-чуртталганын — бойду- сун болгаш оон хоойлуларынын көр- гүзүшкүчү-дур. А надстройка болза, кижн төрөлгөтөн нитилелдин хөй- нитичи амьдырал-чуртталганын, нитилелдин экономиказын көргүзүп турар. Оон ужурунда, экономика- нын эрги базис узуктатынар туду- ма бойдус эртемниң болгаш техни- канын талазы-биле эртемниң чедишкенин узуктатынас, а харын- даа кижн төрөлгөтөн нитилелди- нын хөгжүлдөзи-биле калды улам-на өзүп, сайзырап болбазыраар ужу- рдур.

Бо өөредиг болза, бойдус болгаш нитилел эртемнеринин аразында ылгалдарны тодаралып турар. Хөй- нитичи эртем болза, бодунун тус- кай базис-биле тыттыр болганда, ол эртем болза, аңаа бараан болуру- биле калды, каян туруп турган ба- зис чок болурга, ол эртемнин харак- тери үндэзини-биле узуктатынар апаар. Моон ап көөрге, нитилел эр- теми болза, экономика базисинин надстройказы болур болгаш агы- нын, партияжи эртеми болуп турар.

Бойдус болгаш техника эртемнери болза, будурулдө-биле дөрт холбаг- дашкан болур болгаш бүдүрүлдө харылзааларынга будурукчу күштерин өскерилделер кылып- таны манавайн, оон негелдеринге харылап турар болгаш будурулдө чорудулгалары-биле хөгжүп сайзы- раар. Бойдус эртеми болгаш техника болза, чангыс-ла черге таптап тур- бас, а бурунгаар соксаал чогу-биле шимчеп чоруп турар болгаш бойду- сун чажыттары танып билиринин, эртемнин болгаш техниканын улам- на ынай сайзыраар чоруунун эрге-

жок чугула чүлдөрүн тургузуп бе- рип турар.

Бистин Совет Эвилелинде эртем болза, социалист будурулдө-биле үзүлбөс холбаалыг болуп турар. Ол болза, коммунизмдин материал-тех- никтиг суурун тургузарынга теориялыг үндэзин болуп турар болгаш ажилчы чошнарнын материалдыг болгаш культуралыг денчелин сок- саал чокка көдөрлеринге дузалап турар.

Ынчангаш эш Сталиннын өөре- дин өзүгөрү бойдус болгаш техника эртемнеринин кол-кол онзаланчак чүлдери болза, оларын надстройка- дан ылгап турар хөй-нитичи бо- луушкун деп көөр ужурулгу.

Дыл эртемнин талазы-биле эш Сталиннын ажылы болза, Марр- нын—дыл дээрге, агыныны турган болгаш агыныны болуп кезээде арт- тар-даа дээрзинин дугайында ийн дугаар меге теориянын узуктаан.

Маррнын болгаш оон сүзүлгөч- леринин үндэзин чок, меге бадат- каашкынарын И. В. Сталин төөгү- лү барымдаалар-биле буруу шаап турар.

«Баштайгы амьдыралдын обшна- лыг төрөл бөлүк тургузуу агыларын билбес турган, ынангаш, агынын дылы болдумас-даа турган, аңаа бүгү коллективке, нити, чангыс-аай дыл турган» (Марксизм болгаш дыл эртемниң айтырылары», арын 24).

Моон ап көөрге, Марр болгаш оон өөреникчилери болза, совет дыл эр- теминге ийги меге формуланы ки- рип турганнар-дыр. Ынчангаш эш Сталин бодунун ажилында ону ай- тып турар: «Дыл эртемниң И. Я. Марр дыл «агыны» болур дээр дугайында өске бир база-ла шын эвес болгаш марксисчи эвес формуланы кирген болгаш бодун-даа будууду- руп алган, дыл эртемни-даа буду- лдурган» (База-ла ында, арын 68).

Эш И. В. Сталин маррчыларнын дылдын шынар талазы-биле хенээр- гедди өскерилешкенин — «час- тышкынын» дугайында теориянын чылча шапышаан, ол хоозун теория- нын орунуга бодунун—дылдын тып- тырынын болгаш сайзыраарынын дугайында марксисчи-ленинин теория- ын ажилдап кылган. Дыл болза, «төрөл бөлүк дылдарындан аймактын дылдарыне, аймактарнын дылдары- ндан улустарнын дылдарыне бол- гаш улустарнын дылдарындан национал дылдарже» улам ынай хөгжүп турар» (База-ла ында, арын 25).

Эш Сталин 1929 чылда-ла «нацио- нал айтыры болгаш ленинизм» деп бодунун төөгүлүг ажылынга нацио- нал дылдарнын чангыс-аай бүгү деле- гей дилынче катыжарынын дугайы- ында теорияны ажилдап кылган. Эш Сталин болза, пролетариаттын бүгү- делегей диктатуразынын үезинде ол катыжышкынын эрттер оруун үш этапка чарып турар.

Бирги этап—национал дылдарнын өзүлдезинин болгаш чечектелишкенинин этавы болур.

Ийги этаптын үезинде, каян деле- гейге чангыс-аай социалистич ажил-агыл тургустунуп турар уде, чүгдө ынаарда ызы-бүрү национал дылдарнын чангыс-аай нити дылче катыжышкынын эгези салдыган турар. Ол-ла уде национал дылдар- биле чергелештир зоналыг дылдар база тургустунуп эгелээр.

Пролетариаттын бүгү-делегей дик- татуразынын үшкү этавынын үезинде социализм улустарнын амьдырал- чуртталгазынга кирер болгаш нация- лар болза, чангыс-аай дылды херектинин күштүүнге херек кырында бүзүрөй бээр болгаш чүгдө ыччаарда

ам национал дылдар бүгү делегейге нити дылга чайлап беришаан, узуктатынып эгелээр.

Дыл эртемниң дугайында моон мурунда-ла көдүрүп турган биялгын эш Сталин «Марксизм болгаш дыл эртемнин айтырылары» деп ажилынга түнчэн болгаш улам ынай сайзырадып кылган.

«Нацияларнын экономика, полити- ка болгаш культура талазы-биле узун хуусаанын дургузунда кайда-ажылдажышкынын түшчелдиге — баштай эң-не байлакшылдыг чангыс-аай зоналыг дылдар тускайланп кээр, а оон соонда ол зоналыг дылдар болза, немец, орус- даа эвес, англи-даа эвес, национал болгаш зоналыг дылдарнын эй дээр чүлдөрүн бодунга шингээдип алган, чаа дыл кылдыр чангыс дыл че, бүгү-делегей дилынче катыжар апаар» (База-ла ында, арын 111—112).

«Марксизм болгаш дыл эртемниң айтырылары деп эш И. В. Сталиннын чогаалы болза, ирий берген, реак- циялыг идеологияга удур, чаа дай- ынын кысыкчыларынга удур, аме- рик империалистерге баштаган им- периалистиг лагерге удур, буржуа- зиянын хоозун эртемниге удур, демиселче совет эртемденнерни болгаш бистин бүгү хөй-нитивисти чепсег- леп турар.

Бистин коммунистич партиявисти болгаш социализмниң бүгү-ле ажил- ишчилерин коммунистич нитилелди тургузарынын чугула чепсез-биле чепсеглеп турар.

В. КУРЕНЕВ,

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

Француз реакциянын сүлчээл-жииникини

Бар-ла күжүн улустун демократтыг эргелеринге удуз салып турар француз реакциянын сүлчээлжииникини түнелинде полицейжи өлүрүкчү-террорлук чорук калбарган деп Франциянын депшигеллик демократтыг парлагызы бижип турар. Коммунист партиянын секретари Жак Дюклоно болгаш «Юманите» солунун кол редактору Аядр Стильди, күш-ажылдын бүгүнүни конфедерациясында кирип турар профвеледлеринин удурткучуларын тудуп хоругдаан чорук, демократтыг организацияларнын удурткучуларынын турар бажынарчыне полицейлерини каза-таварын тургаш индэн чоруктары Парижде, Марсельге, Дуге болгаш өске-даа хоорайларга болгулаан улустун тайбын чыскаалдарынын киржикчилери оларнын ханниг өзү-биле ажылашканы — бо бүгү чүдүлөр болза, француз реакция эки-не калчаалыг, каржы-дошкун чорукче кирип турар дээрин көргүзүп турар-дыр.

Чурттуң чагырыкчы бөлүктөрүнүн американыч политиканын Франциянын улус массаларынын көр хөлдү чок чорууну өзүп турарын база-рыне оларнын чүткүдүн Франциянын амгы үеде чагырыкчыларынын полицейжи араатанзыг аргалары ажыглап эгелзэн чоруу херечилеп турар.

Эйзенхауэрини эдеринчи салгакчызы — корей улустун эң каржы дайзыны генерал Риджудунин Парижде келгенин холбаштып улустун ол бужуруган чоруу онза чидин-биле илерзэн. Кажан Францияга «чуманын генералы» челе бээрге, анаа удурланып турарын илереткен чыскаалдарны кылырыне тайбын тала-лачкылары кыйгырыны үндүрерге Парижтин болгаш Франциянын өске-даа хоорайларынын кудумчуларыне чүс-чүс муң француз патриоттар чыскаалып үнгенер.

Францияны Уолл-стриттин колониязы болдулар дээш чорудуп турар оралдажышкынырга удурланган улустун килеңизшиктинин чурттуң чагырыкчылары полициянын кадыг дошкун ажылашканына-биле хариылаан. Жак Дюклоно болгаш депшигеллик профвеледлеринин удурткучуларын тудуп хоругдаан, француз эрге-чагыргалар болза, актыг-ла черге «күрүңени айыл чок чорууну га удур сүлчээ» кылып турган деп, ол хамаан чок... шпонажтыг ажылдарны үйлөдип турган деп хоозун буруудайшыктыныры оларга онаап турар. Франциянын дыка хөй хоорайларында полициянын каза-таварышкынын халдаашкыныры, үжөп чидир чоруктары болгаш турду хоругдаашкыныры ам-даа үргүчелешкан турар.

Франциянын министрлеринин боттарынын америк күткүчүлери-биле чөвүлөд хуралын ол болушкунунары мурнуу чарында кылган чоруу кичээнгейни хаара тудуп турар. Парижде май айын 28-те, даштыкы херектер министрствозунга АКШ-тын күрүне секретари Ачесон болгаш Франциянын даштыкы херектер министри Шуманнин болгаш өскелерин-даа киржилге-биле француз-америк чөвүлө хурал болуп эрткен. Ол хурал болза, даштыкы политиканын айтыргаларын чугаалажып көргөн деп чарлатынган турза-даа анаа Францияда полицейжи халдаашкыныры болгаш кижилерни тудуп хоругдаарын удуртуп турар, иштиги херектер министри Дрюн база-ла олурушкан. Парижтин полициянын префектини Бейло Тайно май айда Вашингтонга чораш келген. АКШ-тын күрүне департаментинин төлчөлдиктинин чугаалап турарын өзугар алырга, ол анаа баргаш, «америк полициянын аргаларын өөрөңп көргө» болуп турар. Ол ындыг америк полициянын «аргалары» чогуу кандыг дээрзи бүгү делегейге билдингир болбай. Даштыкы пар-

лалгаларын бижип турарын өзугар алырга, Бейло болза, АКШ-тын юстиция министрствозунун испеп-хынаарынын федералдыг бюрозунун төлчөлдикчери-биле болгаш Нью-Йорктун полициянын комиссары Монагн-биле чөвүлөшкөн болуп турар.

«Хол-биле күштээрини» политиканыч кирерин француз чазакка шагдан-на тура сүмөлөп келген америк парлагга болза, Францияда полицейжи реакциянын дөңдзенин ажы-биле чөпсүнүп, анаа өөрүп турар. Францияга полицейжи террор ам-даа үргүлчүлээр дээрзиниң дугайында «Нью-Йорк таймс» деп америк солун бижип турар.

Амгы үеде Катшыкан Штаттарда кара-туразында, араатанзыг чоруктарын кандыг корум-чуруму туруп турарыл, ында тайбын тала-лачкылары, депшигеллик профвеледлеринин удурткучуларын канчаар аажылап турарыл, ындыг чорукту Францияга тургузарын америк империалистер күзөп турар дээрзин АКШ-тын улук капиталынын органы солунуну ычча деп бижзэн чоруу херечилеп турар.

Франциянын ажылчы аңгызы, бүгү-ле патриоттары болза, реакциянын дөңдзешкинине ажыл соксадышкыныры-биле, чуртту милитаризаастаарыга болгаш Вашингтондун агресси планнарына боттарынын чуртууну чагыртты чоруунга удур туюлунга чедир демисежиринге шиптирлийн көргүзери-биле хариылап турар. Франциянын күш-ажылдын Бүгүнүни конфедерациянын национал комитети болза, Франциянын Коммунист партиясына болгаш өске-даа демократтыг организацияларга удур ол чазактыг чорудуп турар күчүлчээшкенин хем-чеглеринге удурланып турарын чурттуң миллион-миллион ажылчы чоннарынын мурнудан илеретпишкан, мычча деп мелегзэн: «Сүлчээ кылып турар дугайында буруудайшыктыны көдүрүп үндүрери-биле чергелештир чазак болза, амгы үеде Францияда тургустунган карачангыс араатанзыг сүлчээлжииникини, тайбынга, хосталга болгаш ажылыч массаларынын амдырал-баидалына удур чагырыкчы бөлүктөрүн боттарынын сүлчээлжииникини чагырып туглаарын оралдажып турар». Ажылчын аңгынын чангыс эпитин күштөлдөрүнине, реакцияга удур, ажылчын аңгынын эргелеринге болгаш амдырал эрге-ажыктарыне оң шаап-халдаашкыныга удур шиптирлик демисели калдары бартып чорударыне күш-ажылдын Бүгүнүни конференциянын национал комитети кыйгырып турар.

Ол кыйгырыга хариы кылдыр бүгү Францияга ажыл соксадышкыныры калбарып үнген. Реформист профвеледлеринин сары удурткучуларын чашпаачы чоруктары калбарган турза-даа, Парижде ажыл соксадыр чорук болза, онзазы-биле калбак болуп турар. Ол ышкаш Марсельге, Лионга, Руанга болгаш өске-даа он-он хоорайларга массалыг ажыл соксадышкыныры болгулаан. «Жак Дюклоно хостанар!» деп кыйгырылганы Рено заводтун бажынычы ханазыга ажыл соксаткан ажылчылар көсүк кылдыр бижип каан турган.

Француз улустун удурланышкынынын күжүн сыгары-биле чагырыкчы бөлүктөр кандыг-даа оралдажышкыныры, күштерин ажыглап турза, оларнын оозу чүү-даа болбас. Франциянын ажылчы чоннарынын демиселинге бүгү делегейин демократтыг хөй-ниитизи сагыш-сеткидин катжынышкынын кылып, боттарынын деткимчезин берип турар.

Сонгу Африканы АКШ-тын империалистери шериг плацдармынчу хуулуруп турар

АКШ-тын империалистери болза, чаа-чаа стратегтиг плацдармынчы белектээри-биле чергелештир

Жак Дюклоно хостанар

Жак Дюклоно болгаш Андрэ Стильди хостанар дээш Францияда шимчээшкени

ПАРИЖ. Жак Дюклоно, Андрэ Стильди болгаш өске-даа тайбын дээш демиселчилерни, демократия Франциянын национал хамаарышпас чоруу дээш демиселчилерни дурум чок өзү-биле кара-бажынызынынга ажылчы чоннарын удурланышкынын чыскаалдары болгаш ажыл соксадышкыныры Францияда үргүлчүлешкан.

«Юманите» солунун мелезеп турарын өзугар алырга болза, Крез департаментинде Ла Сутеррен

хоорайга ажылчы чоннарын күчүлг чыскаалы болуп эрткен. Ол чыскаал Жак Дюклоно болгаш Андрэ Стильди хостанар дээш демиселин жонугузууну адаа-биле эрткен. Ол хоорайнын бугурулгелеринге болгаш тудуг черлеринге ажыл соксадышкыныры база болган.

Об департаментинде Труа хоорайга ажылчы чоннарын чыскаал база болуп эрткен. Полиция ол чыскаалдык бир каш киржикчиле-

рин балыглан болгаш 10 кижини тудуп хоругдаан.

Дюклоно, Стильди болгаш өске-даа патриоттары хостанар дээш ажыл соксадышкыныры, митингилер, чыскаалдар Мозель департаментинде Оттанж районда рудник черлеринге болгаш Сена департаментинде Сюренна бугурулгелерге болгаш тудуг черлеринге ол ышкаш өске-даа департаменттерде хоорайларга болуп эрткен.

Кореяда болушкуннар

Улустуң армиянын Кол командьлалынын дыңнады

ПХЕНЬЯН. Корей Улус-Демократтыг Республиканын Улустун армиянын Кол командьлалынын пхень 17-де мелеззени болза:

Июнь 16-да Кореянын Улустун армиянын катжынышкыныры кыдат улустун эки-турачы кезектериниң деткимчези-биле фронтуун бүгү участоктарына дайзынын калыгдошкун атакаларын чедимшиктиниң ойтур шаарын үргүлчүлөп, дайзынын дирг-күжүне болгаш техниказынга улук чидиргилерни таварыштырып турар.

Барынын фронтуда Синхенли районга каш хүнериниң дургузунда калдыг-дошкун тулушкуну үргүлчүлзөн. Бистин шериглеривис дайзынын бүгү атакаларын ойтур шаап, атакалап турганарынын кол күштерин чылча шапкан. Бир мелез өзугар алырга, ол тулушкунунарга дайзынын дөрт хире ротазы чылча шаптырган болгаш дыка хөй шериг чөпсөн хунаап алган.

Төп фронтуда Мубенли болгаш Сасан районнарга дайзын бистин туруштарыне атакаларын чоруткан, ынчалза-даа, бистин шериглеривистин адышкыны ону доктааткан. Гымсен районга ийи рота дайзын элзэн каш калчаалыг атакаларын чоруткан. Ол тулушкунунарга дайзын бир ротазында когарал, корум-чурум чокка арткаарган.

Фронтуун өске участоктарына бистин шериглеривис дайзынын ол черлеринге ужуз-дузалыг атакаларын ойтур шапкан.

Июнь 17-де, тылда чурттажыкчылар пунктурларга араатанзыг халдаашкынырын үргүлчүлөп турган дайзынын үш самолеттарын улустун армиянын зениттиг кезектери болгаш адыгы-аңчыларынын отрядтары андара аткан.

(СЭТА).

Американнар Япон солдаттарына корей улуска удур дайынга ажыглап турар

ПЕКІН. Синьхуа агентиленин дыңнадып турарын өзугар алырга, Парижтиң «Се суар» солунунун корреспонденти Барчетт деп кижиги корей фронтуга тугтурган япон шериг-биле беседө кылган. Барчетттин дыңнакчы-биле алырга, Кореяга дайзын эгелзеп бергенинде бэр американиар муң-муң японнары ол дайынга ажыглап келгеп деп түвени тугтурган япон солдаттар бээреткенер.

Тугтурган япон эфрейтор Кюхиго Шуну америк армияга 1950 чылдын сентябрь ортан үезинде кирген. Ону өске 2000 японнар-биле кады Токио чоогунда Осака лагеринге тургузуп каан, олар анаа бир неделя хире турганнар. Оң соонда сентябрьнын 28-те ол бөлүктү транспорт суднозу-биле Иокогамадан үндүргөш, Кореяга эккеп, Инчонга көзп дүжүргөн. 1950 чылдын ноябрьда Шунуну болгаш өске-даа элзэн хөй кижилерин ол бөлүктүн лисымнанчы армиянын беш дугаар дивизиянын 1-ги полкунче шилчидип кириген. Шунуну разведка отрядына кириген, эрткен чылдын сентябрьда тугтурарынын мурнунга четир барык чыл дургузунда дайылдажып келген.

Японияга төртүнгөн, ынчалза-даа ада-илери болгаш өгбелери корейга төртүнгөн муң-муң японнары мобилизастарыне американиарынын чүткүп турганын тугтурган шериглер шындыктырып бадыткааннар.

(СЭТА).

1952 Чылдын июнь 23-тен июль 1-ге чедир Кызыл Хоорайга үнер кинолар

Кышкы кино театрга:
Июнь 23—24—25-те—«Дирг сек» («Живой труп») 1-ги сериязы.
Июнь 26—27-де—«Дирг сек» 2-ги сериязы.
Июнь 29-тан эгелеп чаа кино болур.
Сеансарынын эгелзери: 6, 30, 8, 15, 10, 10 шектарда.

Чайгы кинотеатрга:
Өөрдилгө чылыны доозулганынга алдар болдурган кинолар болур.
Уруглар сеансары:
Июнь 23-те — «Прежвальский».
24-те — «Тарас Шевченко».
25-те — «Мусоргский».
26-да — «Тайбынын анык өскени» («Юность мира»).
Сеансарынын эгелзери: 12 болгаш 3 шектарда.
Дирекция.

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Хол бөмбүүнүн талазы-биле область маргылдаазынын түнелдери

Хол бөмбүүнүн талазы-биле бирги чер дээш маргылдаа бо чылдын июнь 15-тен эгелзеш 18-ке чедип Кызылдын «Совет Тыванын беш чыл ою» стадионга болуп эрткен. Ол маргылдаага Бай-Тайга, Сут-Хөл, Чаа-Хөл, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Барыын-Хемчик, Кызылдын көдээ районнарынын болгаш Кызыл хоорайнын профвиледе организацияларынын командьлары киришкелзөн.

Болуп эрткен область маргылдаазы болза, волейболстериниң оюнга мергежили бөдзенин көргүскөн. Волейболстер оюнуун эрттирде комбанианын шын ажыглап билир апарганын демдеглээри чугула. Мурнунда чүтгө чангыс дөрт дугаарлыг ойнакчы үш катап көдүргөн бөмбүктү хап халдаашкын кылыр деп шагда-ла буруу шаптырган методту ажыглап турган болза, ам волейболстер бөмбүк агаарга чорла орнуу солчур ийикке ажылдыр көдүржүр чангыс көдүргөш хенертен дыңзыг кагыг кылыр аргаларыны эки ажыглап билир апарганнар.

Маргылдаа эгелзенинде тура-ла Сут-Хөл, Бай-Тайга, Кызыл хоорайнын профвиледе организацияларынын күш-культурачылары боттарынын удурланышкынырын улай-улай удуз, туринр таблицазынга дөмей түнелдиг болуп чоруп бергенер. Маргылдаанын ийиги хүнүнде Бай-Тайга командазы, үшкү хүнүнде Сут-Хөл командазы бир-бир аштырышкынырга таварышкылааннар.

Маргылдаанын сөөлгү хүнүнде бирги черге Кызыл командазы, ийиги черге Сут-Хөл, үшкү черге Бай-Тайга биле Кызылдын көдээ районнуң командазы тургулааннар Сут-Хөл командазы биле кызылчыларын ужуражылгазы маргылдаанын түнелинде четче тодаргайлаар ужурул апарган.

Сут-Хөл биле Кызылдын спортсменнери шиптирлик ужуражылгага июнь 18-те таварышканнар. Сүт-Хөлчүлөр ол ужуражылгага шындыкты уурланышкын кылып шыдавааннар. Кызыл командазынын ойнакчылары Кумаяк, Чынап, Дармажап оларнын дыңзыг-кагыгы улай-улай черге дүжүп, команда саннарыне неместап тургаш удурланышкыны ийи улай удупкан.

Маргылдаанын бүгү ужуражылгалары доозулган. Бирги чери болгаш хол бөмбүүнүн талазы-биле 1952 чылда область чемпиону атты Кызылдын профвиледе организацияларынын командазы (команданын капитаны Кумаяк чедип алган. Ийиги чери Бай-Тайга (капитаны Тоюн), үшкү чери Сут-Хөл (капитаны Сүүр-оол) районнарынын командьлары алганнар. Оон ынайгы чураларын командьлар мынчаар үндүркенер: дөрткү чери Кызыл айойнуң, бешки чери Чаа-Хөл дүн, алдыгы чери Улуг-Хемчин, чедип чери Барыын-Хемчиктин, сөөлгү чери Каа-Хемнин спортсменнери алгылаан.

Бизик мергежилдик, волейбол талазы-биле болуңу кызын беидип ап, өзүп чоруу ойнакчылар барын маргылдаа көргүскөн. Бидылдарга Сут-Хөл районнуң командазынын капитанын эш Сүүр-оол, Бай-Тайга районнуң командазынын капитаны эш Тоюн. Кызыл командазынын ойнакчылары Кумаяк (капитан), Чынап, Тау, Дармажап олар хамааржырлар.

Маргылдааны эрттирер талазы-биле күш-культура болгаш спорт

Харысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

УРУГЛАРЫНАРНЫҢ КАДЫН КАМГАЛАНАР!

КЫЖЫК ААРЫГ уругларнын амдыралына кончуг айылдыг. Чайын уругларнын эмерин соксатпаңар!

ЭМИГ СУДУ—кыжык аарыгны болдурбазынын болгаш эмизириниң эң эки аргазы.

Эмиг эмер уругларны эмчинин томуйлаанын өзугар эмзиринер. Эмзиринериниң апразында хайындырган сүттү ижиртинер. Боттарынын болгаш уругларынын холдарын үргүлчү чунар. Эмзирер мурнунарда изиг суг-биле эмзинер чунар. Шала кырынче барып ушкан уруглар ойнаар чүүлдерни ыя-ыла чунар.

УРУГЛАРЫ ЭМИН ЭРТИР ИЗИРНИКТИР ШУГЛАВАНАР!

Изиг үеде бичи уругту чиж кылдыр хепкерип, эмчинин айтканы өзугар хүнге, арыг агаарга хөй-тудунар.

Чурттап турар черинери салгынга каксыңар!

Уругларны, сларнын ченин болгаш аяк-савазын халдавырлыг аарыгларнын тардыкчызы—сээктерден камгалаңар.

Бичи уруглар кыжыктап болгаш куза бээрге—доп-доран эмчиге барыңар!

Тыва областын санитар-чырдышкын Бажыны.